

**Ruslan Mudrak, Doctor of Economics Sciences, Professor,
Professor at the Department of Economics
Uman National University
Uman, Ukraine**

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-552-5-10>

**SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF RURAL AREAS OF UKRAINE
IN THE CONTEXT OF RUSSIAN MILITARY AGGRESSION**

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ**

Ідея сталого розвитку, що вперше прозвучала на історичній конференції в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., згодом перетворилася в теорію, яка набула особливої популярності в науковому середовищі. Адже вона приваблює гармонією ключових аспектів розвитку будь-якої соціально-економічної системи.

Проте, у сфері прикладної реалізації теорії сталого розвитку є цілий ряд проблем, які дуже важко піддають вирішенню. Мова звісно ж йде про існування суперечностей між одночасним досягненням економічної, соціальної та екологічної сталості досліджуваної системи.

Якщо ми обговорюємо сталий розвиток сільських територій та аграрного виробництва, як невід'ємної умови їх повноцінного розвитку, то мають місце наступні суперечності:

І суперечність – економічна складова ↔ соціальна складова:

1) високоефективне конкурентоспроможне аграрне виробництво, в числі іншого, забезпечується ефектом від масштабу, тобто передбачає функціонування великотоварного виробництва. В Україні – це переважно агрохолдинги. Але останні орієнтовані на зовнішній ринок. За таких умов виникають серйозні перешкоди забезпеченню продовольчої безпеки країни;

2) високоефективне конкурентоспроможне аграрне виробництво, в числі іншого, забезпечується ефектом від масштабу, тобто передбачає функціонування великотоварного виробництва. В Україні – це переважно агрохолдинги. Але зайнятість в сільській місцевості, як одна із ключових умов розвитку сільських територій, забезпечується при умові багатокладності – розвитку малих і

середніх господарських формувань, яким буде дуже важко конкурувати за земельні ресурси з агрохолдингами. Крім того великотоварні господарські формування тяжіють до виробництва високорентабельних рослинницьких культур, які потребують мінімальної кількості ручної праці. Поза увагою залишаються рослинницькі і тваринницькі галузі, що забезпечують зайнятість у сільській місцевості – ягідництво, плодівництво, овочівництво, картоплярство, скотарство, свинарство, вівчарство тощо.

II суперечність – соціальна складова ↔ екологічна складова:

1) враховуючи низьку купівельну спроможність українського населення, забезпечення продовольчої безпеки, в числі іншого, базується на продукуванні достатньої кількості продовольства при мінімально можливих, за даної технології, витратах виробництва. Наразі – це індустріальні технології, що передбачають використання значної кількості хімічних засобів – мінеральних добрив, отрутохімікатів, кормових добавок, антибіотиків, гормонів росту тощо. Однак, індустріальні сільськогосподарські технології – головна загроза збереження довкілля;

2) розвиток сільських територій передбачає багатокладність сільськогосподарського виробництва. Натомість екологічна складова сталого розвитку вимагає зменшення розораності ґрунтів. Виведення сільськогосподарських земель із обороту зумовить зростання цін оренди та купівлі землі. Обмеженість земельних ресурсів для малих та середніх аграрних господарств зумовить їх скорочення і зростання частки агрохолдингів у користуванні та володінні землею.

III суперечність – екологічна складова ↔ економічна складова:

1) забезпечення екологічної складової сталого розвитку передбачає зменшення частки сільськогосподарських угідь у польовій сівозміні, зменшення використання хімічних засобів і т. д. Усе це зумовить скорочення інвестицій у сільське господарство, зменшення виручки від реалізації продукції, падіння урожайності головних сільськогосподарських культур, зменшення рентабельності аграрного виробництва. Що суперечить забезпеченню економічної складової сталого розвитку;

2) екологічна складова сталого розвитку вимагає зменшення використання поверхневих та підґрунтових вод для сільськогосподарського виробництва. Це означає скорочення виробництва сільськогосподарських культур, що потребують інтенсивного поливу,

зростання ризиків неврожаю, скорочення виручки від реалізації. Що суперечить забезпеченню економічної складової сталого розвитку.

Для розв'язання описаних суперечностей, необхідно вирішити питання черговості реалізації складових сталого розвитку аграрного виробництва оскільки цілком очевидно, що одночасно це забезпечити вкрай проблематично. Зокрема, за умови, коли більшість українського населення спрямовує на придбання продовольства понад 50% своїх сукупних витрат, його неможливо переконати у доцільності повного переходу на екологоощадні технології сільськогосподарського виробництва, які зумовлять підвищення цін на продукти харчування. Отже, завданням номер один переходу на принципи сталого розвитку аграрного виробництва є досягнення обсягів, структури і вартості харчового раціону населення країни, який за даними критеріями не поступається харчовому раціону пересічного жителя розвинутих країн ЄС. Що обумовлює продовження використання індустриальних технологій в національному аграрному виробництві.

Такий підхід стає особливо очевидним в умовах неспровокованої злочинної військової агресії росії проти України – на перше місце виходить соціальний аспект сталості розвитку сільських територій та аграрного виробництва, який можна сформулювати, як «не допустити голоду в Україні». Наскільки наша держава готова до даного виклику? На нашу думку є підстави для стриманого оптимізму в цьому питанні.

Перш за все в країні сформовано продовольчі резерви на тривалий період, а також затверджено план із забезпечення продуктової безпеки в умовах воєнного стану, який охоплює увесь практичний військовий досвід, отриманий, починаючи з 25 лютого 2022 р.; це комплекс дій, який передбачає моніторинг стану продовольчої безпеки і сільськогосподарської інфраструктури в цілому; надання підтримки виробникам харчових продуктів; надання адресної допомоги соціально вразливим категоріям населення; централізований контроль за цінами на продукти [1; 2].

Попри ведення бойових дій, в більшості областей України розпочалася весняна посівна кампанія [3]. За прогнозом засновника та генерального директора компанії «УкрАгроКонсалт» Феофілова С., урожай зернових в Україні у 2025/26 маркетинговому році очікується на рівні 55-65 млн. т. [4]. Цього достатньо для забезпечення внутрішніх продовольчих потреб та експорту зерна на

рівні 40-50 млн. т. Урожай олійних культур також перевищить минулорічний і очікується на рівні 24 млн. т. [4].

Література:

1. Україна сформувала продовольчі резерви для своїх громадян. *Юридична газета online*. 2022. 23 липня. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/ukrayina-sformuvala-prodovolchi-rezervi-dlya-svoyih-gromadyan.html>

2. Орлова В. В Україні сформовано стратегічний запас їжі на кілька років. *УНІАН*. 29.03.2022. URL: <https://www.unian.ua/society/prodzapas-v-ukrajini-sformovano-prodovolchij-zapas-yakogo-vistachit-na-kilka-rokiv-novini-ukrajini-11764891.html>

3. Яrimi культурами в Україні вже засіяно 10% запланованих площ. *АПК Інформ*. 2025. 28 березня. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/main/1547236>

4. Немцева Ю. У 2025 році ріпак та соняшник залишаться найбільш маржинальними – прогноз. *Kurkul*. 2025. 15 січня. URL: <https://kurkul.com/news/37680-u-2025-rotsi-ripak-ta-sonyashnik-zalishatsya-naybilsh-marjinalnimi--prognoz>